

Svédországi mozaikok

Az alábbi írások szerzője néhány éve tette át orvosi működésének helyét a skandináv országba.

Svédacél

A svéd Ózdon élek. Itt is dolgozom. Nem csoda hát, hogy minden hónapban tanulok valamit a vasról. Kezdjük az elmélettel. Én nem tudtam, hogy a vas különleges elem. Egy este olvastunk a feleségemmel. Ez nem közös, hanem afféle párhuzamos tevékenység, hiszen őt csak a természettudományok érdeklik, engem meg csak azok nem. A munkámhoz ugyan felhasználom a természettudományok eredményeit, de otthon, esténként kézbe nem vennék ilyesmit. Szóval olvasunk. Egyszer csak megszólal az asszony: Hát ez hihetetlenül érdekes! Mit olvasol? Kvantumfizikát. Azt írja, hogy a vas nem fordult elő a Földön, minden vas extragalaktikus eredetű, többnyire meteorit meg ilyesmi. De még ennél is izgalmasabb, hogy ha egy atom változik, a vas irányába változik. Mintha minden atom vágya az lenne, hogy vas legyen. Nem megdöbbenő? Különös – mondom –, hogy én meg a *Koránt* olvasom, a Vas szúráját. Azt írja, hogy a vasat Isten küldte le fönről, hogy próbára tegye az embereket: a vas figyelni az embereket, hogy mit készítenek belőle, fegyvert-e vagy kapát, kést-e vagy orvosi műszert, és a vas tanú az ember ellen vagy mellette.

Öt kilométerre a lakásunktól van egy késő vaskori viking település, feltárva. Skanzenszerűen helyreállították szakemberek és lelkes amatőrök. Ezek össze is szoktak gyűlni nyári hétvégéken és ők olyankor vikingek. Becsületesen kiöltöznek vaskori gúnyába, az öregek gyöngyöket fonnak a szakállukba, vaskori kásákat esznek. Az bennük a legkülönösebb, hogy ők nem valakik ellen őrzik a hagyományokat, hanem csak úgy. Jóban vagyok velük: megmutatták, hogyan készült egy vaskori cipő, egytálétel, egy ing. És a vas. Errefelé a vizek kicsit barnásak a vastól, túrán vasérc fordul ki a földből a bakancs nyomán. Az erdő számtalan vaskori kohót rejt, a terület gyéren lakott, megkímélt. Magam is találtam már vaskori kohósalakot az

erdőben, mikor két ásócsapással tábori vécét rögtönöztem. Mások arab ezüstpénzeket találtak a moha alatt a kilencedik századból, Uppsalában vannak kiállítva. A szerkesztő azt kérte, hogy meséljek, hát ezek a kincsek talán megérnek egy kitérőt.

A folyócska, ami a vaskori település mellett (50 méterre) folyik bele a Nagy-tóba (emez csatornarendszereken és tórendszereken keresztül a Balti-tengerrel közlekedik), szóval a folyócska torkolata egy legenda helyszíne volt a 10. század tájától 1986-ig. Apáról fiúra szállt a rege, hogy a torkolatban elsüllyedt egy viking hajó, tele kincsekkel. A történetet úgy kezelték, mint a többi ilyet szokás: a néprajzkutatók a helyi, archaikus dialektussal együtt a mesét is katalogizálták és múzeumba tuszkolták, mint a tűre felszúrt lepkét. Lekerült a napirendről a hajó legendája. Mígnem aztán nyolcvanhatban néhány tizenéves, akik Thaiföldön megtanultak búvárkodni, megtalálták a hajót. Elképesztő mennyiségű arannyal és főleg ezüsttel. Ez a kincs pedig ma Stockholmban látható.

Most vissza a vashoz. Szóval rekonstruálták a vaskori kohókat meg a későbbieket is (nem volt nehéz, mert van sok teljesen épen maradt a környéken, de ezeréves műemlékekbe mégse lenne ildomos bedurrantani), fogták a helyi vasércet (csak le kell hajolni érte), és hajrá. Van salak is eredeti, van félkész termék is. A vikingek úgy árulták a vasat, hogy a kétökölnyi tömb egyik csücskét megmunkálták szerszámnyélnek. Így a vevő láthatta, hogy milyen minőségű a vas, hogyan lehet alakítani. Otthon kiki maga, vagy a kovácsa segítségével verte tovább, amivé akarta, karddá, ásóvá, satöbbi. Ma a svéd acél fogalom. Míg a 16. században tömegtermelésre álltak rá kézzel, és az eredmény gyengébb lett a középkori minőségénél, a 18. századtól ismét egyre javul a vas minősége. A vaskori vas mégis más. „A fél karomat adnám – mondta nekem egy vasipari mérnök, míg a térdéből lecsapoltam valami ocsmány folyadékgyülemet –, ha tudnám a titkot, hogy ho-

gyan készítették a vasat Krisztus előtt 500 körül (nem tévedés, Északon később volt a vaskorszak). Megvannak az akkori kohók is, megvan a vas, megvan minden. Van egy laborunk, régészekkel, korhű kohókkal, vegyészekkel, és ha összeszarjuk magunkat, akkor sem tudunk olyan jó vasat előállítani, mint ezek itt két és fél ezer éve. Nem tudom, mit tettek bele, vagy mit nem. Ma mi készítjük a legjobb vasat a világon, de ezek a fickók a tökig érő kohóikkal jobbak voltak nálunk.”

Gólyák, avagy La Fontaine I.

Miután a remek magyar orvosok mítosza néhány szaftos stockholmi botrány után szertefoszlott, az általános bizalmatlanság légkörében az illetékesek úgy határoztak, minden Magyarországról érkezett orvost bevizsgálják, és különböző kórházi osztályokon kell bizonyítanunk az alkalmasságunkat, forgó rendszerben. A doktor munkáját többnyire elismerő igazolással jutalmazták, ilyenkor a jelölt mehet a következő megmérettetésre. Némelyeket többhavi kórházi gyakorlatra ítélték továbbképzésekkel. Ezekben a nehéz időkben kerültem a megyei abortuszambulanciára.

Régi szokásom, hogy új munkahelyre kerülve, amikor a betegek nem látják, felfekszem a vizsgálóasztalra, és az ő szemszögükből is megvizsgálom a rendelőt. Mindig lehet egy-egy szemet elvakító lámpa, bántóan megvilágító ablak, figyelmet elterelő apróság, ami még kínosabbá teszi a páciens kiszolgáltatott helyzetét.

Felkecmeregtem hát a nőgyógyászati vizsgálóasztalra, lábaimat gondosan elhelyeztem a lábtámaszon. Orosz kolléganőm, aki Izlandon dolgozik, és valami ráépített szakvizsga végett dolgozik Svédországban, felkacagott.

– Hülyén nézel ki nagydarab férfi létedre azon a priccsen.

– Ne röhögj, pont kényelmes. A hosszú combú svéd nő tehát nem csak egy legenda.

Mint mindig, oroszul beszélünk. Megtehetjük volna svédül is, de ki tudja miért, mi, idegenek, másik nyelvet használunk egymás között, hacsak egy mód van rá. Van ebben valami dac. Visszagondoltam Szmíganra, a szlovák pszichiáterre, akivel kifejlesztettünk egy harmatgyenge szlovák–magyar keveréknyelvet kézzel-lábbal, csak hogy ne kelljen szolgálati

nyelvünkön fecsegni a kávé mellett. De milyen dac ez?

Itt tartottam töprengésemben, mikor megláttam a három gólyát.

– Ájiszü, gólyák! – kiáltottam fel meglepetésemben.

Pont a fejem felett, damilokon és hurkapálcákon lógva, három, kartonpapírból készült, vidám színekkel festett gólya róttá örök köreit az elszívó berendezés keltette légörvényben. Gyerekkoromban Magyarországon keringtek így a húsvétillatú, boglárkaktól sárga nedves rét fölött, kémény, sonka, festett tojás és visító lányok.

– Gólyák, Istenem, hány éve nem láttam gólyát, Izlandon ismeretlen, meg itt is... emlékszem, a Volga árterében – és Tánya elharapta a szót. Leugrottam a vizsgálóasztalról és a főnővérért indultam.

– Persze – mondta a középkorú, szép arcú svéd főnővér, Ingegerd –, persze, a gólya hozza a gyereket, ezt tudjuk. De itt mifelénk nem jár a gólya, jaj, vagyis úgy értem, ez a madár nem él itt minálunk. Persze, hogy ciki, de most mit csináljak?

– Cseréljétek keselyűre vagy sirályra – mondtam komoly arccal, Tánya a számítógép képernyője felé fordult, hogy ne lássuk az arcát.

– Igazából azt hittük, hogy valami különleges sirály – mondta zavartan –, persze, persze, nem maradhat így.

Egy óra múlva a gólyák ott köröztek az abortuszrendelés vizsgálóasztala fölött egymást kergetve, elegánsan rövidre metszett csőrrel.

– Azért valami kell, amit nézegetni tudnak – magyarázta Ingegerd –, valami színes papírrjátékot legalább.

A tücsök. La Fontaine II.

Kislányaim birkózás közben beletúrnak mákos hajamba és az egyik megcibálja a szakállamat, ami az államon már fehér. Tomte vagy – mondja az egyik pimaszul. A tomték a svéd néphit szerint az erdőben, udvarokon lakó apró, ősz szakállú manók, akiknek néha még egy kis élelmet is kitesznek egy apró tányérban. Lehet, hogy a fővárosban már nem élnek, de itt nálunk, észaikon számolni kell velük. Nem léteznek, de nem ajánlatos megharagítani őket – foglalta össze egy felvilágosult páciensem. Tomte vagy, apa, tomte, tomte!

Osztrák kollégám azt mondta, hogy amióta külföldön dolgozik, ötször gyorsabban öregszik. Hát, van benne valami. Zúgolódtunk is, amikor a munkaadónk önismereti tréningre küldött minket, kétszer három naposra, bentlakással. Mi a rossebnek – kezdtük az érvelést – a mi korunkban. Képletekkel számolgatjátok, hogy egy macska vagy egy kutya hány éves lenne, ha ember lenne. Hát tessék: egy közép-európai orvos indexe egy és fél, ezzel szorozd be a korunkat és megkapod, hogy hatvanévesek lennénk, ha svédek lennénk. Mi a rossebnek hatvanéves embereket önismereti tréningre küldeni? Nem hatottuk meg.

Most mit csináljak, ezt nem küldhetem el a munkaadódnak – mondta a tanfolyamszervező a legvégén, a teszteredményemmel a kezében. Ki vele, mi az eredmény – sürgettem olyan arcra, hogy kitalálhatta, mennyire nem érdekel. Hát – vont a vállát – munkapszichológiai szempontból akkor működne optimálisan, ha negyedévenként egyszer bejönnél az erdőből az állatbőrökkel meg a szárított hússal, és patronra meg dohányra cserélnéd a városban. Add ide – kaptam ki a kezéből – ez a papír megment engem a gyermekambulanciától. Ha valamit utálok, az a gyermekgyógyászati tanácsadás az aggódó anyákkal és a fontoskodó nagymamákkal. Diadallal csaptam le a főnök asztalára a dossziémat. Na? Figyelmesen átnézte a munkapszichológiai teszt értékelését. Marhaság – mondta – te nem is ilyen vagy. De soha többé nem osztottak be a tanácsadóba.

Pedig ős szakállal is tudok még tanulni magamról. A legnagyobb kérdés számomra az, hogy budapesti gyerek létemre miért nem álmodom soha Budapesttel. Még akkor sem, ha nappal néha érzem a hiányát. Miért van, hogy ha néha hazaálmodom magam, álmomban mindig mezítláb bóklászom a napégette fűvön, az alkonyat előtti utolsó forróságban, nagyon messze tanyák, és én nem tudom, hol vagyok – a táj alapján Lacháza és Belgrád között bárhol lehetek – de az otthon biztonságát érzem minden sejtemben. Miért?

A megfejtést egy bevásárlás hozta meg. Semmi különösét nem vettem, magam azt eszem, amit a svédek, az egyetlen dolog, amit édesanyám gyakran utánam küldött, a brindza volt. Úgy hittem, juhtúró nélkül nem tudok élni. De tévesen hittem, és amikor észrevettem, hogy a hűtőben felgyűlt két kiló, leállítottam a küldeményeket. Ha ritkán hazautazom, akkor tömöm magamba, de itt már nem hiányzik. Ezen morfondíroztam a tejtermékek között. És akkor meghallottam a tücsköt. A vajak mögött volt, legalábbis onnan jött a hangja. Percekig álltam megbabonázva, és lehunyt szemmel hallgattam. Hát persze! Állok a napégette augusztusi lapályon, a távolban település (Fülöpháza? Izsák? Feketics? Szenttamás? – egyre megy), valami botra támaszkodom, és hallgatom a tücsköket. Letettem a kosarat, és elkezdtem lepakolni a polcra. Mezei tücsök nem él Svédországban, csak valami szállítmánnyal érkezhettek. Lepakoltam minden vaját. Most a joghurt közül jött a hang. Félreismerhetetlen, egészséges ciripelés. Lepakoltam a joghurtot, valami hetven dobozzal. Állok a joghurtos poharak és a vajak közepén és már nem tudom, honnan jön a ciripelés. Megjelenik valaki mellettem, bolti munkaruhában, rám néz. Szuáda az, ő süti a bagetteket a boltban, hét évvel ezelőtt érkezett Bagdadból. Elröstellem magam. Visszapakolok.

Másnap ugyanígy. Nem tudtam megtalálni. Harmadnap már azzal az elhatározással mentem a boltba, hogy hazaviszem a tücsköt. Még megfázik, ha a hűtőpult mögötti melegből kiszaladgál a vajak közé. Majd a gyerekekkel kálikát készítek neki, szépen megetetjük, ő majd muzsikál nekünk. Jól megleszünk együtt. A kanyarokat levágva, lihegve megállok a vajaspult előtt. Tücsökzene helyett néma csönd. Dermedten állok. –Nehéz volt megtalálni – szólalt meg mellettem Szuáda – kettőnk délelőttje ráment. De már többen szóltak a hang miatt. Aztán meglett. Ez volt itt, ni, ez az alátét. De most jól meg van húzva a csavar.

DR. HANKA JÓZSEF

„Klasszikus: olyan könyv, amit az emberek magasztalnak, de soha nem olvasnak.”

(Mark Twain)